

Drents Museum

Centrum Beeldende Kunst Drenthe, Marjolijn Mandersloot

Culturele instellingen aan het woord

Kijken, lezen, spelen en verwonderen

BD	Biblionet Drenthe
CBK	Centrum Beeldende Kunst Drenthe
MCB	Museum Collectie Brands (deze instelling heeft per abuis van de provincie de niet-museale lijst gekregen, de antwoorden zijn dermate relevant dat ze in dit hoofdstuk zijn gehandhaafd)
R	Roodpaleis
-	= niet ingevuld

Drents erfgoed

Onderscheidend erfgoed

- Hunebedden, veen (BD)
- Stads- en dorpsgezichten, de variatie aan landschappen en natuurgebieden (CBK)
- Nationale landschappen en niet-urbane overig landschap met rurale nederzettingen en infra, zoals esdorpen landschappen en de diverse (veen)koloniën. Landschapskarakteristieken, die aanleiding en inspiratiebron zijn voor veel kunstenaars (CBK)
- Een cultureel verschil tussen Noord- en Zuid-Drenthe. Het gaat om een uniek gebied met zijn unieke cultuur en natuur. Met name uit de invloed van de natuur en de aanwezigheid van de Hondsrug als hoger gelegen natuurlijk verbindingselement en het natuurlijke erfgoed in combinatie met de aanwezige unieke objecten (MCB)

Immaterieel erfgoed

- Drentse taal, literatuur en geschiedenis; foto's, kranten, enz. (BD)
- Het verhaal van Drenthe (MCB)
- Mondelinge overlevering van verhalen / oral history (R)

Volksfeesten en traditionele gebeurtenissen

- Verhalen over het veen, witte wieven, Ellert & Brammert, Veenhuizen, Cuby & the Blizzards, het meisje van Yde, e.d. (BD)
- Zuidlaarder en Rodermarkt, Ganzenmarkt, Corso Eelde en TT. De Etstoel, openluchtspel Diever; Carbid schieten, kniepertjes bakken, Ellert en Brammert, geschiedenis Vervening en Koloniën van Weldadigheid (CBK)
- Het belichten van de gebruiken in algemene zin. De ontstaansgeschiedenis en de ontwikkeling tot nu (naar een moderne maatschappij) (MCB)
- Alle persoonlijke verhalen van de oudste generatie zijn belangrijk. Ze geven een geheel eigen perspectief op het verleden (R)

Marketing Drenthe

- Kan beter gebundeld worden, zoals concept van Drenthe.nl en pauperparadijs (BD)
- Erfgoed speelt geen expliciete rol in de marketing en dat is wel een gemiste kans – mits met mate gebracht en het niet een “oubollig karakter” neerzet (CBK)
- De vraag belangrijk waaraan denkt de toerist denkt als hij/zij aan Drenthe denkt. Vooral natuurschoon en de fietspaden. En enkele grote bezienswaardigheden. Maar Drenthe is in onze optiek meer. (MCB)

Onderbelicht erfgoed

- Muziekhistorie (BD)
- De kleine unieke musea (MCB)

Smaakmakers van het Drentse erfgoed

- Drents Archief en voorheen Drents Plateau: erg jammer dat zij verdwenen zijn (BD)
- Drents Museum, Asser Historische vereniging (CBK)
- Betsy Torenbos (R)

Organisaties die (volgens de geënuquêteerden) ook belangrijk zijn voor het Drents Erfgoed:

- Drents archief: richt zich meer op publiek, staat open voor vernieuwende (digitale) vormen van dienstverlening en Huus van de Taol: idem (BD)
- Drents Museum, timmert aan de weg, internationaal opererend (CBK)

Inspiratie van buiten Drenthe

- De Waag; zie hun site, Zeeland: Zeeuwse Ankers (BD)

Biblionet Drenthe

Cultureel centrum De Kolk, Assen

Centrum Beeldende Kunst Drenthe, Ronald van der Meijs

Centrum Beeldende Kunst Drenthe

Museum Collectie Brands

De culturele instellingen

Biblionet Drenthe (BD)

Doel: het verhaal van Drenthe, verbindingen tussen landschap, historische personen en gebeurtenissen. Doelgroep: iedereen, er is sprake van krimp. BD is deel van het landelijk bibliotheek bestel en afhankelijk van subsidies. Totaal bezit 920.00 banden, waaronder Drenthecollectie: duizenden Drentse boeken, tijdschriftmaterialen en artikelen. De Collectie is sinds enkele jaren bij het Drents archief ondergebracht. In het verleden werd er voor gezorgd dat van alle specifieke Drentse materialen die aangeschaft werden tenminste één exemplaar voor de Drenthecollectie behouden blijft. Of het Drenst archief dat beleid nu ook nog heeft is niet bekend. BD richt zich op lezen, leren, informatie, cultuur en ontmoeting: bibliotheekwerk. Tamelijk verbonden aan erfgoed: een laagdrempelige publieksinstelling die een (bescheiden) rol kan spelen in de beschikbaarstelling. Dat gebeurt bijvoorbeeld met lezingen in de bibliotheken. Toekomst: dat is aan het Drents archief. Er bestaan ambities om erfgoed (Drentse taal- en letterkunde) digitaal te ontsluiten en van context te voorzien.

Centrum Beeldende Kunst Drenthe (CBK)

Het CBK vertelt de geschiedenis van de Kunst in de Openbare Ruimte. Drenthe is het aandachtgebied. Het aanwezige erfgoed is de basis waarop verder wordt gebouwd, Drents erfgoed is belangrijk bij KOR. Doelgroep: 50+ en scholieren (groei). Het CBK is deel van een landelijke organisatie en afhankelijk van subsidies. Er zijn 5,7 vaste medewerkers, 25 vrijwilligers. De collectie bestaat (per 9-12-2014) uit: 4254 werken waarvan 2364 in eigendom. Hiertoe behoren werken van A. Hafkenscheid, Berend O. Groen, Jan van Loon en vele andere kunstenaars afkomstig uit en/of werkend in Drenthe. Alles is beschikbaar voor uitleen. De eigen collectie is in website van het CBK Drenthe digitaal ontsloten. Er wordt gewerkt aan digitale opslag en borging van de gegevens van de collectie kunst in de openbare ruimte in Drenthe. Voor de collectie van de kunstuitleen wordt onderdak gezocht buiten het CBK Drenthe. Het CBK organiseert tentoonstellingen over hedendaagse kunst,

alsmede educatieve projecten en activiteiten met andere partners, het samenstellen van routes en ontwikkelingsprojecten “kunst in de Openbare Ruimte, Kunstuitleen”.

Museum Collectie Brands (MCB)

Het MCB vertelt over Drenthe tijdens de 18e, 19e en 20e eeuw, aan de hand van objecten en vooral boeken uit de collectie van Jan Brands. Het gaat om duizenden objecten, voor ongeveer de helft Drents erfgoed (de collectie is voor de helft te zien). De doelgroep is vooral jeugd en 50-80, totaal 5500 bezoekers per jaar. Bij MCB werken 45 vrijwilligers en geen betaalde krachten. Tot voor kort was MCB afhankelijk van subsidies en bijdragen van particulieren. De Collectie Brands voelt zich verbonden met Drenthe en vooral Zuidoost Drenthe.

Roodpaleis (R)

Roodpaleis kwam in 2009 voort uit Be-Wonder, een stichting die in 2002 werd opgericht. Het is een kleine, flexibele productiekern rondom theatermaker, choreograaf, danser en filmer Betsy Torenbos. Torenbos is hart en ziel van Roodpaleis. Zij produceert multidisciplinaire kunstprojecten, altijd vanuit sociale betrokkenheid. Drama, dans, live muziek, installaties, multimedia versmelten tot één geheel. De performances staan nooit op zichzelf. Ze vinden hun oorsprong in de mondelinge overlevering van de verhalen van ouderen ook wel oral history genoemd. Torenbos: 'Zijn oude mensen oud? Ik beweer het tegendeel! Hun lichaam is oud, ja, dat klopt, maar hun ziel heeft me door de jaren heen keer op keer verbaasd. Persoonlijke kennis, nieuwe inzichten en humor hebben ze om door te geven aan jongere generaties! Doel van de producties van Roodpaleis is om startend vanuit de geschiedenis, vanuit het persoonlijke en herkenbare levensverhaal andermans vaak bewogen verleden tot de eigen, actuele ervaring van de toeschouwer te maken. Centrale thematiek in de producties is het onderzoek naar universeel geldende taboes die in een lokale en particuliere setting aan scherpte en zeggingskracht winnen. Doelstelling is om de levensverhalen van de ouderen juist voor jongeren weer actueel te maken, om ze te verdiepen. Roodpaleis betreft jongeren actief bij het verzamelen van materiaal voor projecten,

door jongeren zelf interviews (vastgelegd op film) te laten houden met ouderen uit de eigen omgeving. De ouderen en de professionele crew gaan vervolgens met deze persoonlijke verhalen aan de slag. Roodpaleis trekt 2500 bezoekers per jaar, afhankelijk van subsidies. De doelgroep: 10-100 jaar.

Deskundigen bij de culturele instellingen

- Betsy Torenbos, Homme Wedman (R)

Initiatieven van de culturele instellingen

- Taal en verhalen voor zover vastgelegd in boeken, tijdschriften e.d. (BD)
- Speciale onderdelen van de boekencollectie belichten Drenthe (MCB)
- Samenwerking met bv Huus vd taol / Jan Fabricius zijn toneeltekst – UNNER IEN DAK / Onder een dak (2014) (R)

Hoe binden wij generaties aan het erfgoed?

- Scholing, erfgoededucatie in de vorm van projecten, waarin de bibliotheek ook een rol kan spelen zie Hoogeveen, plan H en erfgoedcanons in het basisonderwijs (BD)
- Door duidelijk te maken wat de waardevolle karakteristieken van Drenthe betekenen voor het (dagelijks) welbevinden van bewoners en bezoekers (CBK)
- Door de unieke elementen van Drenthe te belichten en verder te verdiepen. Maar ook behoud speelt daarin een rol. (MCB)
- Via verhalen, interviews en educatieve trajecten (R)

Successen

- Gedetailleerde ontsluiting van Drentse boeken, tijdschriften e.d., websites rondom erfgoedcanons, zoals in Noordenveld (BD)
- De totale collectie in samenhang met de aanwezige objecten (MCB)
- In Hoogeveen: *Anno Drenthe* (2002), in Assen: *Memento en Memento Edu* (2009, 2010), *De ruimte tussen ons* (2011), *De Bouwvakkers en het meisje* (2011), *Opening De Nieuwe Kolk* (2012), *De oude man en de lfee*, *Onder een dak* (2014), In Ter Apel: *Vergeet mie nait* (2013) (R)

Roodpaleis

Centrum Beeldende Kunst Drenthe

Erfgoed en toerisme/recreatie

- Bruikbare elementen: Documenten uit erfgoedcollecties: boeken, tijdschriften, foto's, filmpjes, enz. (BD), kunst in de openbare ruimte (CBK), natuurlijke rijkdom, de unieke objecten en de boekencollectie (MCB). Als huisgezelschap van De Nieuwe Kolk (DNK) is het belangrijk naast vermaak ook meer inhoudelijke stukken aan te bieden. Dit maakt Assen en DNK aantrekkelijker... (R)
- Doelgroepen toerisme: in cultuur geïnteresseerde toeristen (BD), natuur- en cultuurliefhebbers die musea bezoeken, of (al dan niet geleid via fiets- wandel- of andere routes) kunst in de openbare ruimte gelegen in steden, dorpen en landschappen (CBK).

Culturele instellingen en samenwerking

Belangrijke partners

- Gemeenten, provincie en erfgoedorganisatie als Drents archief, historische verenigingen (BD)
- Partners uit het culturele hart van Assen (CBK)
- Organisaties in Zuidoost Drenthe (MCB)
- Drents archief, De Nieuwe Kolk Assen, De Bibliotheek Assen, Warenhuis Vanderveen, Huus vd Taol, Drents Archief... (R)

Urgentie voor verdere samenwerking

- Om digitale erfgoedcanons en andere vormen van digitale dienstverlening te realiseren (BD)
- Algehele samenwerking (promotie en PR) met behoud van eigen collectie en karakter. Ik zie kansen bij een gezamenlijke regionale ontwikkeling (MCB)
- Coproduceren bij projecten (R)

Trends en ontwikkelingen

Digitalisering en internet

- Digitale toegankelijkheid is reeds bereikt (BD) of er wordt aan gewerkt (CBK),
- Het fysieke deel van de collectie krimpt, het digitale domein groeit (BD)

Kansen en bedreigingen

- Digitaal kan 'alles' aan elkaar geknoopt worden. Dus samenwerking met erfgoedpartners zou i.c.m. het publieke karakter van de openbare bibliotheken tot mooie dingen moeten kunnen leiden. Bedreiging: bezuinigingen (BD)
- Samenwerking met andere culturele instellingen Drents Archief om collectie zichtbaar en toegankelijk te maken. Borging gegevens collectie kunst in de openbare ruimte in museale databank die beheerd wordt door Drents Archief. Bedreiging: continuïteit van de organisatie, door onzekerheid over de financiële mogelijkheden (CBK)
- Bedreigingen: een terugtrekkende overheid vooral in de vorm van het niet meer verstrekken van bijdragen en het gebrek aan financiële middelen. Bovendien: de kleine unieke musea krijgen te weinig aandacht. Aandacht is te veel gericht op de grote collecties. Kans: de uniekheid van de collectie biedt kansen voor verbreding (MCB)
- Er zijn grote kansen op het gebied van immaterieel erfgoed, mede door de toenemende vergrijzing. Belemmeringen – bezuinigingen op kunst en cultuur (R)

Immaterieel erfgoed

- Verbinding leggen tussen verschillende disciplines, bijv. Geopark. Ook over de (Duitse) grenzen heen. Het gaat (ook) om het verhaal en het in een context plaatsen. Denk ook aan Pauper-paradijs (BD)
- Verhalen vastleggen van oudere generaties en dit tot ritueel maken (R)

Gasopslag Langelo

Impressie mystery guests: tweedaagse ontdekkingsstocht door Drenthe

‘Wacht, ik zoek even op waar dit hunebed / het museum / de gasopslag ligt. Oh, er is weer geen bereik.’
‘Welkom op de Drentse Hooglanden’. Serieus?

Bij veel projecten staan informatieborden van allerlei verschillende partijen. Dit komt merkwaardig over, alsof verschillende partijen het niet eens konden worden of niet hebben overlegd en dus maar allemaal zelf een bord hebben neergezet. Waarom niet één merk voor al het erfgoed in Drenthe met een duidelijk herkenbare huisstijl.

Poort Holtingerveld en hunebedden D53 en D54

‘Wat een hoop gedoe zeg’, is het eerste wat we denken als we het recent ingericht entreeterrein tot Holtingerveld zien. Bij de entree worden we overdonderd door heel veel schanskorven,

en we zien ook nog continentaal en halverharde slingerpaadjes. De vormgeving van het entreeterrein vinden we hier niet passen, de vormgeving en de functie lijken ons meer iets voor in een stad. Het wordt niet duidelijk wat het is, wat is hier nou eigenlijk te zien? En voor wie is dit nou bedoeld? Is het voor bewoners, is het voor groepen? Gaat hier ooit iemand in het gras zitten? Waarom is dit grote hoogteverschil hier? En was dat er al, of is dat aangelegd? Het gebied laat niets van de kwaliteiten zien van het landschap dat erachter ligt. Het wordt ook niet direct duidelijk waar die landingsbaan die hier ooit was precies lag.

Minder kunstwerken graag: we zien bewerkte keien, een houten bok (denken we), een beeld van eens schroef en dan ook nog een houten spaarpot in de vorm van een schaap. Het is allemaal nogal veel, en het wordt ook niet duidelijk wat al die kunstwerken nou betekenen. Behalve de spaarpot, dat is glashelder.

Het entreegebied probeert ook wel heel veel functies en tijdslagen aan elkaar te koppelen: hunebedden, een schaapskooi, een landschap, een verdwenen vliegveld en dan zit er ook nog een kas met vlinders naast. Hunebedden en vlinders zijn een merkwaardige combinatie.

De schaapskooi is erg leuk, en heel mooi dat je naar binnen kan kijken en dat je over het erf kunt lopen.

De routing is fijn; het pad leidt je vanaf de schaapskooi rustig en helder richting de hunebedden. Het is een mooie afwisselende route: soms hei, soms bos, soms zich, soms niet. We komen mooi van bovenaf aan, goed zicht op landschap en hunebedden.

In het hele gebied staan wel erg veel verschillende soorten borden, er is geen vaste huisstijl of iets. Elk bord ziet er weer totaal anders uit. We vragen ons af van wie dit gebied is en wie het beheert?

Museumdorp Orvelte

Mooi! De keienverharding, de beukenhagen rond de rustige tuinen, de rietgedekte kappen en rieten ornamenten op de gevel, de grillige verkaveling rond de brink, de afwezigheid van auto's. En dan kan je er ook nog lekker eten en drinken en kaas en glaswerk kopen. In tegenstelling tot Poort Holtingerveld vinden we dit heel aantrekkelijk, juist omdat het zo anders is dan wat we kennen in de Randstad.

En waarom zit er hier een Apple museum?

Westerbork

Pfff dit valt tegen. We bekijken eerst het museum. We kennen de beelden, maar die blijven indruk maken. De expositie heeft een goede afwisseling tussen persoonlijke verhalen en de grote schaal van de Jodenvervolgung.

Er staat een mooie, grote maquette van het terrein, waarop goed te zien is hoe de barakken stonden.

Wel vinden we het wat raar dat er een souvenirshop is waar je kettingen met davidssterren of een traan aan een ketting kan kopen. Beetje op het randje.

Met de bus gaan we naar het voormalige terrein.

Het eerste wat je ziet is een voormalige officierswoning onder een glazen stolp. Het lijkt helemaal nieuw, het terrein eromheen is nog niet aangelegd. Dit maakt indruk, het straalt uit dat hier met veel zorg omgegaan wordt met de historie en lading van de plek.

We lopen tussen de hekken door het terrein op en dat is compleet anders dan verwacht. We hadden barakken verwacht, maar het is alleen een groot grasveld met daarnaast gigantische schotelantennes.

De inrichting komt schraal over; we kunnen niet over de paden lopen, deze zijn helemaal ondergelopen met water, we lopen door het natte gras ernaast. Het kunstwerk met rode stenen ziet er rommelig uit, het feit dat het op een landkaart staat voegt niets toe, velen zullen het niet zien. En zegt het aantal stenen nou iets over het aantal Joden in die provincie? En maakt dat eigenlijk uit? De foto's op stokjes tussen de stenen

lijken er later tussen gezet om toch nog een indruk te maken. Op het gras staan af en toe schermen van steigerpijpen met grote foto's, een vorm die we vooral kennen van reclames voor kroegen of strandtenten. Sommige van de borden zijn omgevallen en liggen op het gras.

Het voelt raar om kritiek te hebben om zo'n beladen plek, maar het maakt geen indruk, en belangrijker, het straalt geen zorg uit. Het terrein staat zo in schril contrast met de officierswoning.

We menen dit terug te zien in de reacties van de bezoekers; mensen komen binnen, lopen naar het kunstwerk met de omgebogen sporen en weer terug. Mensen lopen rokend over het terrein, hardop lachend. Geen beladen sfeer, geen bedrukte gezichten. Het maakt geen indruk.

Waarom niet op een subtiele manier de bebouwing driedimensionaal zichtbaar maken, dat een bezoeker kan voelen hoe groot een gebouw was, hoe vol het hier was (of niet)? De verhogingen in het gras die nu de positie van de barakken duidelijk maken, vallen in het niet bij de schaal en indrukwekkendheid van het zenderpark.

Er staan nieuwe (dat denken we) luisterpalen. Die zijn mooi rustig, van cortenstaal.

We vragen ons af waarom het museum eigenlijk drie kilometer verderop staat?

We stappen uit de bus en horen een vrouw tegen haar man zeggen: 'Nu moeten we zeker nog het museum in?'

Een Belgische vrouw maakt bij de entree met een selfiestick een foto van zichzelf en haar man. In de bus horen we haar zeggen: 'Er zitten heel goede foto's bij.' Andere vrouw zegt tegen haar man: 'nu moeten we zeker nog het museum in'

Gasopslag Langelo

We zijn in de beschrijving lekker gemaakt met een uitzicht-piramide. We zien een heuvel en klimmen erop, vol verwachting over het industriële landschap van een gasopslag dat we zullen gaan zien. Eenmaal boven, niks te zien. Heesters zetten het

zicht totaal dicht, is dit de bedoeling, of is het dichtgegroeid?

We dwalen wat rond, en vinden een smal pad uitgespaard tussen de bomen, op het eind hebben we zicht op een van de gebouwen van de gasopslag. Dit is wel indrukwekkend, en voelt ook een beetje als een ontdekking: 'hier voelt het wel een beetje alsof je hier niet mag zijn.'

We lopen terug naar de auto, de aanleg doet ons vooral denken aan een recreatiegebied tussen Delft en Rotterdam. Net als bij Poort Holtingerveld vragen we ons af wie dit nou gebruikt, is het voor bewoners? Of is het een hangplek? Of ligt het er vooral ongebruikt bij?

Veenbruggen

Totaal niet aangeduid. We moeten driftig zoeken, leuk! Uiteindelijk vinden we de bruggen in een bosje. Het zijn mooie lijnen in het landschap, maar ook wat verweesd: 'ja, dit hebben we ook nog gevonden, en we dachten het dan maar te laten zien.' Ook hier twee verschillende borden over hetzelfde onderwerp, en zelfs twee verschillende banken; is hier een soort organisatorische strijd geweest? Of een miskende historische vereniging? Jammer dat de bruggen nergens meer heen lopen en geen onderdeel zijn van een route.

Vindplaats meisje van Yde

Uiteraard een indrukwekkend verhaal, maar het kunstwerk maakt geen indruk. Wat hebben die stenen met het onderwerp te maken? En die gebroken cirkel is niet te herkennen. Het hele kunstwerk komt ook een beetje over alsof iemand een hoop stenen over had en er iets mee moest. Waarom niet een mooi simpel kistje of iets, het is nogal veel en nogal druk. Ook hier is de informatie weer op een heel andere manier vormgegeven dan we in andere projecten zagen.

Taarlo

Een mooie brink, met een waterplas (dobbe) die prachtig het licht weerspiegelt. De plek is in een klap te overzien: een restau-

rant, verder woningen, voorzover we kunnen zien. Aan twee zijden van de brink ligt asfalt, dat is jammer, de zijde met klinkers ziet er een stuk fraaier uit.

Strubben – Kniphorstbos

Prachtig. Een mooi geaccidenteerd landschap, met afwisselend heide en bos. We zien veel fietsers en wandelaars en ruiters en hondenuitlaters en dat gaat allemaal prima door elkaar. Fijn dat er geen officiële paden zijn ingericht, maar dat je door het zand loopt en je eigen pad kan kiezen. We lopen toevallig tegen twee grafheuvels aan, een heel mooie manier, niet alles hoeft aangeduid met pijlen en borden, we kunnen het ook wel zelf ontdekken. En we weten niet wat we niet hebben gezien, dus dat missen we ook niet.

Valthe

‘Volgens mij zijn we er.’
‘Hmm, ik zie eigenlijk niks, ga eens naar rechts hier.’
‘Nou dat wordt er niet mooier op.’
‘Alle huizen hebben hier nieuwe pannen.’
‘En als we hier naar links gaan.’
‘Wat een rommelig ingericht plein.’
‘Het uitzicht op het landschap is wel ok.’
‘Bij dit restaurant ga ik echt geen koffie drinken.’
‘Nou, laten we maar doorrijden.’

Collectie Brands

Leuk! De privé collectie van Jans Brands die zijn hele leven allerhande boeken en objecten heeft verzameld en die nu in categorieën geordend is en toegankelijk gemaakt voor publiek. Het is heel indrukwekkend dat een mens dit verzameld heeft en het wordt aantrekkelijk gepresenteerd. We krijgen van meneer Pomp, die met Brands in de klas zat, een rondleiding door diens tjokvolle huis. We zien varkensfoetussen, klokken, borduursels, boeken, gifbekers en veel servies. Elk object heeft een verhaal, en meneer Pomp lijkt ze allemaal te weten.

Stedelijk Museum Coevorden

Ik had niet gedacht geïnteresseerd te zijn in zeventiende-eeuwse oorlogspropaganda rond Coevorden – het thema van de tentoonstelling – maar het zijn prachtige tekeningen, op aantrekkelijke manier gepresenteerd. Ook de vaste tentoonstelling is heel fraai vormgegeven. Coevorden heeft het nogal te verduren gehad. Tegenover het museum is een gigantisch gebouw gebouwd, dat een bestaand gebouw praktisch opslokt. Het gebouw sluit qua schaal totaal niet aan op de overige bebouwing en vanaf de markt is het kasteeltje van Coevorden niet te zien.

Collectie Brands

Stedelijk Museum Coevorden

Vindplaats meisje van Yde

Plaggenhut, Veenpark, Barger-Compascuum

Telefonisch gesprek Anja Schuring met Rob van Gijzel

6 februari 2015

Aanleiding was het optreden van Rob in het programma tegenlicht van de VPRO over de macht aan de steden (september 2014) over een andere manier om Nederland in te delen in bestuurs-regio's. Meer uitgaande van ieders sterke kanten, allemaal even sterk en ook allemaal verschillend. Eindhoven bijvoorbeeld heeft bewust gekozen voor technologie en design, Groningen heeft veel medische kwaliteiten en energie, Wageningen landbouw en duurzaam, Twente technologie, Amsterdam, Rotterdam et cetera. Ongeveer 40 regio's in heel Nederland. Is er niet het gevaar dat er een aantal zwakke plattelandsregio's overblijven? Nee, er zijn in dit model geen zwakke regio's: neem nou Drenthe, dat heeft ook héél veel kwaliteit... en toen werd Rob onderbroken door de interviewer.

De insteek van het telefoongesprek was; wat had je op dat moment willen zeggen. We hebben het gesprek tevens gevoerd rond de vijf G's van marketing Drenthe: geborgenheid, geluk, gezondheid, gedrevenheid en gastvrijheid.

Van Gijzel: 'Ik zou gaan voor geluk, gezondheid, groen en geschiedenis. Vooral van groen en geschiedenis, daarvan hebben jullie zo veel. Die thema's moet je wel uitbouwen. Het is niet zo dat als je het maar vaak genoeg zegt, mensen het ook gaan geloven, dat ze dan vanzelf inhoud krijgen. Maar neem nou een thema als gezondheid. Daar hoort onthaasting bij. Jullie kunnen het de mensen gewoon aan den lijve laten ondervinden, hoeven ze alleen maar een week bij jullie in Drenthe te zijn. Zelf merkte ik dat als ik in Eindhoven uit de trein stapte, iedereen met me opliep, terwijl in Amsterdam liepen de mensen me allemaal voorbij. Of maak reclame voor je Drentse kwartiertje, maak je hoofd leeg op de heide, heb een tijdje geen bereik met je mobiel. Drenthe moet dat verder uitbouwen – focussen op de kwaliteit van leven. Je moet kracht vinden in wat je al hebt en daar zelf ook van genieten. Dan kun je het ook aan anderen laten zien. Het thema geschiedenis: Drenthe heeft zoveel geschiedenis die je nu nog kunt zien: de prehistorie, de verve-

ning, er zijn musea maar ook in het landschap kun je zien wat er gebeurd is. Focus op binnenlands toerisme. Maak een cluster van historie, cultuur en natuur. Maak Drenthe de place to be als het gaat om genieten en gezondheid. Tilburg afficheert zichzelf als leisure-area. Zoiets gebeurt met Drenthe veel te weinig. In allerlei overleggen waar ik in zit wordt Drenthe nooit genoemd. Drenthe moet zich daartussen vechten met zijn eigen dingen. En dan niet met zoiets nietszeggends als bijvoorbeeld "er gaat niets boven Groningen", dat heeft geen inhoud. De marketing moet echt zijn. Zorg dat je weer verliefd wordt op je eigen provincie, dan kun je er iets moois van maken. Focus op de beleving van Drenthe. Haal congressen, schoolreisjes, spirituele clubs, zen naar Drenthe.'

Midwinterhornblazers

Historische verenigingen aan het woord

De enquête werden ingevuld door:

- Nederlandse Genealogische Vereniging, afd. Drenthe en Noordwest-Overijssel
- Historische vereniging 't Fledder Kerspel
- Stichting Streekeigen Sleen
- Stichting Schultehuus Diever / Archeologisch Centrum west-Drenthe
- Historische Vereniging gemeente Zuidlaren
- Stichting Historie Anderen
- Stichting Culturele Kring Roden
- Stichting Historie Ruinerwold
- Historische Vereniging Zweeloo
- Historische Vereniging Ol Eel / Stichting Ol Eel
- Historische Vereniging Diever

Wat maakt het Drents erfgoed uniek?

Afgaande op de reacties van Drentse (historische) verenigingen onderscheidt Drenthe zich met zijn erfgoed vooral door het landschap en de tradities. Het gaat over de interactie tussen de mens en het cultuurlandschap – dat redelijk gaaf bewaard is gebleven en met zijn kleinschaligheid, variatie en tijdsdiepte uniek is in Nederland. Uiteraard zijn er in dat cultuurlandschap dorpsgezichten en monumenten te vinden, zoals de es- en brinkdorpen, boerderijen en molens. Kerken zijn er wel, maar relatief weinig – omdat vroeger de gemeenten (kerspelen) maar één kerk hadden.

Een greep uit de input van de historische verenigingen:

Plekken en gebieden

Essen, de Hondsrug, Celticfields, heidelandschappen, boermarken, veenkoloniën, het Drents Plateau, het noordoostelijk ruggenlandschap, Nationaal landschapspark Drentsche Aa, Fochteloërveen, Dwingelderveld, de Koloniën van Weldadigheid, Reestdal, slagenlandschap Ruinerwold, Onlanden, Drents-Friese Wold, Amsterdamsche Veld, Veenpark Bargercompascuum, Sleenerzand, Galgenberg, Landgoederengordel Eelde-Paterswolde, de es- en brinkdorpen, Orvelte, onderduikershutten en –holen, vliegpark Eelde.

Objecten

Archeologie vanaf de steentijd, hunebedden, grafheuvels, urnenvelden, pingo's, molens, kerken, lijkenhuisjes, hallen- en dwarshuisboerderijen, Saksische boerderijen met baanderdeuren, havezaten, het meisje van Yde, damberen (jeneverbessen), huishoudelijke voorwerpen en agrarisch gerief. Archiefcollecties (Drents Archief), museumcollecties (Drents Museum).

Immaterieel

Drentse Toal, veldnamen, naoberschap, 87 boermarken, volksverhalen en legenden (Berend Botje, Ellert en Brammert, Bartje, verhalen van dr. Picard, witte wieven, Dolle Pieter van Zweel, het wonder van Rheebruggen, de Breukenbomen van Yde,

de moord op de kapelaan in Eelde, de kapper van Een, Vrouw Lebbe, De drie podagrissen, Martha – 't zwien in de hof, moordliederen), korenschoven (mijten), Cuby and the Blizzards (museum), schapenscheren, hanenkraaien, klootschieten, blokgooien, 'Mijn Drenthe' (volkslied), Törf, Drents senioren orkest, Skik/Daniël Lohues.

Volksfeesten en traditionele gebeurtenissen

Jaarmarkten (te herkennen aan een paard op het koor of op de toren van de kerk), palmpasen, paasbulten, notenschieten (pasen), oogstfeesten, zomerkermissen, midzomerfeest, Sint Maarten, midwinterhoornblazen, oudejaarslepen en nieuwjaarsafwinnen, carbid schieten, fietsvierdaagse, landbouwtentoonstellingen Oostermoer en Zuidenveld, schapenscheren, hanenkraaien, Zuidlaardermarkt (al 814 keer), Eelder bloemencorso, TT Assen, etstoel in Anloo, Rodermarkt (parade), ganzenmarkt Coevorden, Truckfestival Assen, perenpluk Ruinerwold, donderdag Meppeldag, Pulledagen in Hogeveen,

Gerechten

Proemenkruuze, watergruwel, wentelteefjes, droge worst, bruine bonen, kniepertjes en rollegies, nieuwjaarskoeken (slappe kniepertjes), boerenjongens en meisjes, rozieren op brandewijn (Oud en Nieuw), bloedworst, kruidenbitters, Uffelter plassies, de Zuidlaarderbol, Paterswoldse Meertjes, Eelder scheuvelwaoter, stampot snijbonen en boerenjongens, krentjebrij (pasen), Drentse Keespunties.

Geertje Enting uit Anderen is bezig met een boekje met Drentse recepten die ze verzamelt bij mensen uit de omgeving.

Minder geslaagd erfgoed

- Natuurhistorisch Museum Drouwenerzand, Drouwen ('kitscherig')
- Reconstructie Waterburcht Huis ter Borch, Eelde ('kitscherig')

Onderbelicht erfgoed

- Essen
- Es- en brinkdorpen
- Bijzondere boerderijen

Historische verenigingen aan het woord

- Immaterieel erfgoed
- Funerair erfgoed
- Veldnamen
- Authentieke Drentse dorpjes en dorpsgezichten, landschappen, hunebedden
- Erfgoed uit de Koude Oorlog

Smaakmakers van het Drentse erfgoed

- De inwoners van Drenthe
- De leden van verenigingen en erfgoedorganisaties
- Het archeologisch centrum
- De gezamenlijke stichting van historische verenigingen
- Drents Museum / Drents Archief
- Daniel Lohues
- Huus van de Toal / Stichting Drentse Toal
- Drents Museum en Hunebedcentrum
- Etstoel Anloo

Organisaties die (volgens de geënuquêteerden) ook belangrijk zijn voor het Drentse Erfgoed:

- Drentse Prehistorische Vereniging, Assen
- Stichting Toen en Nu Festival Roden,
- Stichting Scheepstrakabinet
- Historische Vereniging Roon
- Stichting Mensingacomplex
- Stichting tot behoud van het Hinszorgel, Roden
- Stichting Veenhuizen Cultuur en Toerisme
- Stichting Het Drentse Boek, Zuidwolde (volksverhalen)
- Stichting Dorp vol Verhalen, Eelde

Websites

- www.nogv.nl/wwwDRE
- www.fledderkerspel.nl
- www.streekeigensleen.nl
- www.archeologie-westdrenthe.nl
- www.hvg.nl
- www.culturelekringroden.nl
- www.havezatemensinge.nl
- www.historieuienerwold.nl

- www.historischeverenigingzweeloo.org
- www.oleel.nl
- www.gemeentediever.nl
- www.annodrenthe.nu
- www.hisgis.nl
- www.regiocanons.nl/drenthe
- www.volkscultuur.nl/nationale-inventaris-40.html
- www.drentsmuseum.nl
- www.drentsarchief.nl
- www.annodrenthe.nu
- www.encyclopediedrenthe.nl
- www.museaindrenthe.nl

Inspiratie van buiten Drenthe

Tresoor, schatkamer van Friesland (www.tresoor.nl/Pages/Default.aspx); dit is een samenwerking van het Fries archief, het Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, alsmede de Friese historische verenigingen. Ze organiseren gezamenlijke activiteiten, zitten onder een dak. Dat is heel overzichtelijk.

De historische verenigingen

De historische verenigingen in Drenthe zijn relatief jong – meest gesticht in de jaren tachtig, negentig of later. Ze vormen de ‘consulaten’ van het Drentse erfgoed in de dorpen. Met hulp van vrijwilligers wordt het erfgoed ontsloten, bewaard, gepresenteerd en onder de mensen gebracht. Bij Ol Eel (Eelde) zijn bijvoorbeeld 70 vrijwilligers actief in het bestuur en de vele werkgroepen die deze verenigingen telt. De verenigingen doen onderzoek, verzorgen publicaties, geven tijdschriften uit, organiseren tentoonstellingen en bijzondere manifestaties. Daarbij kan van vereniging tot vereniging de nadruk verschillen – bijvoorbeeld op familiegeschiedenis en genealogie, volksverhalen, monumenten of bepaalde historische periodes. Veel verenigingen beheren eigen collecties van oude foto's en objecten. De meeste verenigingen ontvangen geen structurele subsidies, maar worden wel ondersteund – bijvoorbeeld met huisvesting of projectsubsidies. De verenigingen organiseren met regelmatig evenementen (lezingen), tentoonstellingen en excursies. In toenemende mate wordt de kennis via het internet toegankelijk gemaakt.

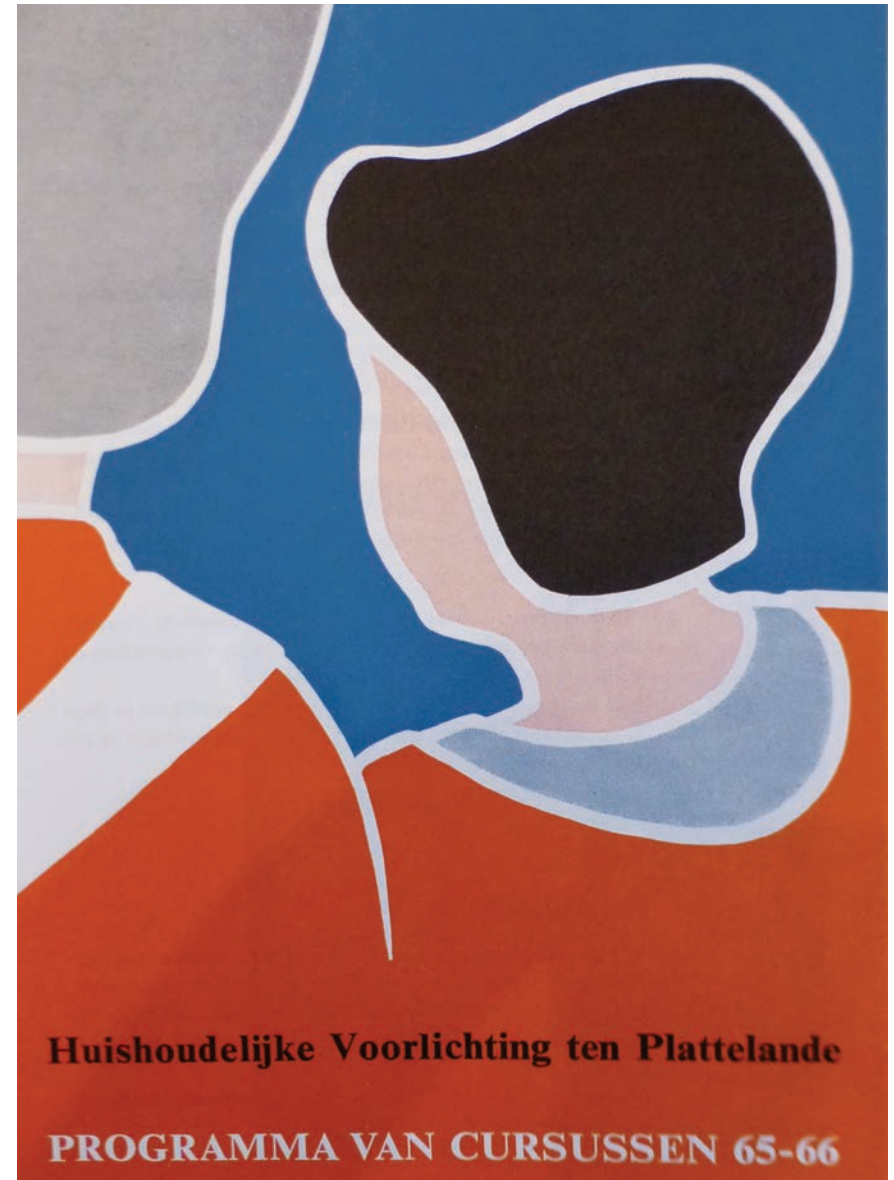
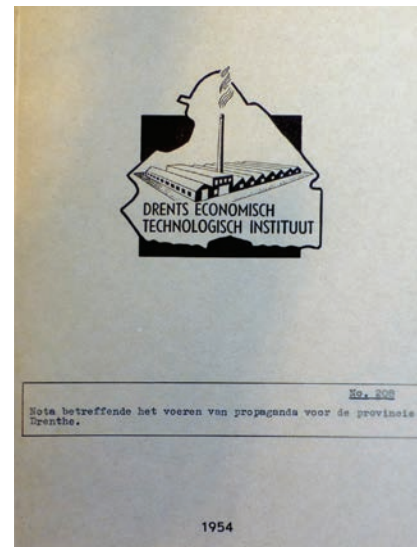
Ellert en Brammert

De Handsrug

Hunebed Borger

Het beschavingsoffensief in naoorlogs Drenthe (Archief DETI, Drents Archief)

‘We willen het verhaal vertellen van de ontwikkeling van het landschap en de bewoners vanaf de eerste bewoning.’
(Stichting Schultehuus Diever / Archeologisch Centrum west-Drenthe)

De verenigingen klagen zelf over de versnippering door de veelheid aan instanties en organisaties. Een algemeen overzicht ontbreekt. De vereniging bereiken vooral ouderen (50+) en worden meest gerund door gepensioneerden. Hoe jongeren voor het Drents erfgoed kunnen worden gewonnen, wordt algemeen als een (moeilijke) opgave onderkend.

Deskundigen bij de historische verenigingen

Slechts enkele verenigingen geven specifiek aan welke deskundigen zij in huis hebben:

- Geert Arends, ITC en genealogie (OI Eel)
- Marchien Arends-Luinge, landgoederen (OI Eel)
- Ynze de Boer, poelen, dobben en bomen (OI Eel)
- Mies Boerema-Bruins, kleding (OI Eel)
- Trijntje Domenie-Verdenius, landgoederen (OI Eel)
- Niklaas Harms, beheer (OI Eel)
- Caroline de Jong: immaterieel erfgoed, oral history (Stichting Historie Anderen)
- Gerrit Jan ten Pas, landgoederen en genealogie (OI Eel)
- Cathrinus Schaafsma, agrarische en historische geografie, streekgeschiedenis (OI Eel)
- Jan Albert Smid, grafmonumenten en begraafplaatsen (OI Eel)
- Age Stikma: genealogie, veldnamen, funerair erfgoed (Stichting Historie Anderen)
- Alte Trox, bioloog (OI Eel)
- Klaas Jan Westerhof, museoloog (OI Eel)
- Nico Winkel, documentaire informatie (OI Eel)

Initiatieven van de historische verenigingen

- Tijdschrift voor de leden
- Lezingen en tentoonstellingen
- Organisatie / bijdragen Open Monumentendag
- Lesbrieven voor basisscholen

- Opzetten/ondersteunen digitale beeldbank
- Uitgave van (foto)boeken
- Bijdragen aan de Kadastrale Atlas van Drenthe,
- Historische boekenmarkt
- Genealogische CD o.a. over de Joodse begraafplaats te Assen. (Nederlandse Genealogische Vereniging, afd. Drenthe en Noordwest-Overijssel)
- Drents dictee (Stichting Streekeigen Sleen)
- Dikke Verhalen (Historische vereniging ‘t Fledder Kerspel)
- Behoud lijkenhuisjes op de begraafplaats Vledder (Historische vereniging ‘t Fledder Kerspel)
- Jaarlijkse Vondstendag (stichting Schultehuus Diever / archeologisch centrum west-Drenthe)
- Kwartetspel Anderen (Stichting Historie Anderen)
- Behoud houtzagerij en timmerwerkplaats (Historische Vereniging Zweeloo)
- Inventarisaties van boerderijen, stookhutten en bijnamen (OI Eel)
- Oprichting Klompenmuseum Eelde (OI Eel)
- Dorp vol verhalen (met QR-codes, OI Eel)

Historische verenigingen en educatie

In de dorpen zijn de historische vereniging een vanzelfsprekende partij om bij te dragen aan educatie en historisch bewustzijn bij de scholieren. Het gaat dan bijvoorbeeld over de geschiedenis van dorpen en sterken, de familiegeschiedenis, volksverhalen en het leven in vroeger tijd. Op verschillende manieren wordt hier vorm aangegeven: met lesbrieven, gastlessen, assistentie bij schoolprojecten, klassikaal bezoek aan een tentoonstelling of museum, muzieklles, Drentse taalcurssussen en toneelvoorstellingen.

De verenigingen zijn wisselend te spreken over erfgoededucatie. De klacht van sommige verenigingen is dat scholen te weinig ruimte hebben in hun volgeplande roosters. Ook wordt gesteld dat erfgoededucatie structureler zou moeten worden aangepakt in het onderwijs, vooral met het doel om nieuwe generaties aan het Drentse erfgoed te binden.

Historische verenigingen en toerisme

Het erfgoedtoerisme wordt actief ondersteund door de historische verenigingen. Heel direct gebeurt dat door informatie aan te bieden via de websites en het ontwikkelen van wandel- of fietstochten: knapzakroutes, dorpsommetjes, oerwandelingen, landschapstochten en erfgoedroutes. Daarnaast zijn ook de tentoonstellingen en plaatselijke musea gericht op de toerist.

In hoeverre (potentiële) toeristen de voor hen relevante informatie en kennis kunnen vinden (bijvoorbeeld via www.drenthe.nl) wordt uit de enquête niet duidelijk.

Historische verenigingen en samenwerking

De historische verenigingen kennen vele vormen van (onderlinge) samenwerking en afstemming. Plaatselijk gebeurt dat bijvoorbeeld met de bibliotheek, waar sommige verenigingen inwonen. De samenwerking geschiedt op verschillende niveaus:

Netwerk per gemeente

Veel verenigingen opereren op de schaal van een dorp of een vroegere gemeente – waardoor er nu vaak meerdere historische verenigingen in dezelfde gemeente bestaan. In veel gemeenten is een platform voor overleg en samenwerking tussen (historische) verenigingen in het leven geroepen. Hier gaat het over bijvoorbeeld subsidies, gemeentelijk ruimtelijk en erfgoedbeleid, evenementen en publicaties.

Netwerk per specialisme

De historische verenigingen werken vaak samen met professionele instellingen of landelijke verenigingen op specialistische onderwerpen, zoals genealogie, archief- en collectiebeheer, zoals:

- Drents Museum, Assen
- Drents Archief, Assen en gemeentelijke archieven
- Drentse Historische Vereniging, Assen
- RUG, Groningen
- Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV, VIE), Utrecht
- Nederlandse Genealogische Vereniging, Weesp
- Huus van de Toal, Beilen

- Drents Landschap
- IVN
- Archeologisch depot in Nuis

Netwerk in streek en provincie

Contact op een hoger schaalniveau dan de gemeente of het vakgebied vindt (op bescheiden schaal) plaats. Hier gaat het om afstemming en uitwisseling op provinciaal niveau – bijvoorbeeld voor de culturele agenda (gebeurt -deels- al via www.drenthe.nl) of de digitale ontsluiting van (kennis over) het erfgoed.

‘We zijn te klein als dorp om bepaalde dingen te doen of op te zetten (lezingen, etc.).’ (Stichting Historie Anderen)

‘Om te overleven zullen de verenigingen meer moeten samenwerken. Dat zal wel gevolgen hebben voor de inzet van vrijwilligers’ (Historische vereniging ‘t Fledder Kerspel)

Urgentie voor verdere samenwerking

Voor de meeste verenigingen is het duidelijk dat er nog een wereld te winnen is op het gebied van samenwerking. Dat geldt vooral voor onderwerpen die de geografische, financiële of organisatorische reikwijdte van de afzonderlijke verenigingen overstijgen.

- Meer bereiken, met minder budget (subsidies staan onder druk)
- Effectieve inzet van de (beperkt beschikbare) vrijwilligers
- Bundelen van krachten op het gebied van communicatie, ICT en educatie
- Afstemming en uitwisseling op het gebied van cultuurtoerisme
- Bundeling en stroomlijnen van informatie online (bijvoorbeeld door dezelfde applicatie (ZCBS) te gebruiken voor de beeldbanken).

Trends en ontwikkelingen

‘Veel meer inzet van middelen om de werkgelegenheid te behouden en uit te breiden. Zolang dat niet gebeurt, loopt het platteland leeg. Uiteindelijk zal de Drentse cultuur alleen te vinden zijn op websites en boeken.’ (Historische vereniging ‘t Fledder Kerspel).

Digitalisering en internet

Het internet maakt het mogelijk om kennis over het erfgoed bereikbaar te maken voor een (in potentie) wereldwijd publiek. Dat speelt bijvoorbeeld sterk bij de Genealogische Werkgroep, die de familiegeschiedenis van Drenthe via het internet ontsluit. De mogelijke keerzijde van het virtuele Drenthe is het afkalven van de belangstelling voor lokale bijeenkomsten en activiteiten, zoals geconstateerd door de afdeling Drenthe en Noordwest Overijssel van de Nederlandse Genealogische Vereniging.

Vergrijzing en ontgroening

Het ledenbestand van de meeste historische verenigingen bestaat voornamelijk uit 50plussers, veel actieve vrijwilligers zijn aanzienlijk ouder. Vergrijzing en ontgroening (de trek van jongeren naar andere delen van het land) wordt door veel historische verenigen als een zorgelijk trendesignaleerd – omdat in de toekomst het ledental mogelijk onder druk komt te staan en het moeilijk zal zijn vrijwilligers te vinden. Deze trend wordt versterkt door de toegenomen individualisering – het is de vraag of de volgende generatie gepensioneerd (de babyboomers) ervoor voelt om zich als vrijwilliger voor het erfgoed in te zetten.

Relatie met gemeenten

Het beschikbare geld voor erfgoed is minimaal bij gemeenten en staat onder druk. Verenigingen die in gemeentelijke panden zijn gehuisvest maken zich zorgen of zij daar kunnen blijven. Tegelijk hebben de gemeenten wel ambities met het erfgoed en doen zij in toenemende mate een beroep op de kennis en menskracht van historische verenigingen (waardenkaarten, publicaties, rondleidingen, klankbordgroepen). De verenigingen willen graag betrokken worden door gemeenten en provincies, tegelijk voelen ze zich soms overvraagd (waar het gaat om het leveren van kennis en informatie).

‘Evenwicht zoeken tussen financiering incidentele megaprojecten en plaatselijke culturele activiteiten.’ (Stichting Culturele Kring Roden)

Immaterieel erfgoed

Het levend houden van de Drentse Toal is een lastige opgave. De taal komt steeds verder onder druk te staan.

Educatie

- Goede voorlichting op scholen.
- Privacy wetgeving (oude schoolfoto’s)

Agenda voor de toekomst

- Krachtenbundeling van vrijwilligers, financiën, ontsluiting van archieven, projecten
- Zoeken naar leden, vrijwilligers
- Communicatie en erfgoededucatie
- Ruimte voor het (lokale) erfgoed in het onderwijs creëren
- Fondsenwerving en waarborgen adequate huisvesting
- Doorontwikkelen ICT (slimme apps voor wandelingen, databanken, portals en platforms)
- Meer openstelling van havezaten, borgen, landhuizen en villa’s

Hunebed in Borger

Kibbelkoele

Hoeders van het cultuurlandschap

Groene partijen aan het woord

Het beheer van het Drentse cultuurlandschap gebeurt steeds meer integraal: de belangen van natuurbehoud, landschapsontwikkeling, erfgoed, economie en bewoners worden in samenhang gezien. Zo krijgt de slogan 'behoud door ontwikkeling' een haast vanzelfsprekende invulling. In het cultuurlandschap komt het erfgoed van Drenthe samen: immobiel (landschap, bouwwerken), mobiel (flora en fauna) en immaterieel (verhaal van de identiteit). De verhalen van de monumenten maken de bewonersgeschiedenis tastbaar. In het landschap is het ontstaan van het gebied nog steeds afleesbaar. De volksverhalen, legendes en mythes getuigen van de eeuwenlange verbinding tussen de mens en het landschap. (G5)

De kijk van organisaties die zich inzetten voor het beheer en de ontwikkeling van het cultuurlandschap sluit goed aan op die van de historische verenigingen, soms in iets andere woorden. De professionele organisaties zijn meer gericht op trends en ontwikkelingen die spelen op de langere termijn, en met de keuzen, kansen en risico's die daar mee samenhangen. Dat maakt dat dit hoofdstuk afsluit met een flinke lijst aanbevelingen voor toekomstig erfgoedbeleid.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op enquêtes ingevuld door:

G1	Landschapsbeheer Drenthe
G2	Stichting Geopark de Hondsrug
G3	Nationaal Park & Nationaal Landschap Drentsche Aa (*Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa')
G4	IVN Drenthe
G5	Steunpunt Cultureel Erfgoed Libau
G6	Stichting Schaapskudde Exloo
G7	Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Gresstreek (inclusief nationale parken Dwingelderveld en Drents-Friese Wold, alsmede het Holtingerveld)
G8	Molenstichting Drenthe
G9	Waterschap Vechtstromen
G10	Waterschap Hunze en Aa's
G11	Recreatieschap Drenthe

Wat maakt het Drents erfgoed uniek?

In Drenthe wordt het beeld bepaald door hoe de mens met de natuur en de ondergrond (geologie) is omgegaan. Wij hebben het cultuurlandschap ingericht en ontleen daar onze identiteit aan. (G1) In die zin is heel Drenthe een cultuurlandschap en heeft betekenis als erfgoed. (G5)

Het Drents erfgoed is oud. Bodemschatten vertellen van menselijke aanwezigheid tot in de tijd van de Neanderthalers. De zichtbare herinneringen aan de prehistorie vertellen het verhaal van onze voorouders tot meer dan 5000 jaar terug in de tijd. De hunebedden zijn uniek in Nederland, Drenthe kent bovendien veel grafheuvels, oude offervenen, een prachtig middeleeuws heideland, een uniek en bijzonder esdorpenlandschap en de bijzondere en goed bewaard gebleven kronkelende beken van het stroomdal van de Drentsche Aa. De archeologische laag ligt in Drenthe op een aantal plekken direct onder de oppervlakte. Ook dat is uniek. (G5) Het cultuurlandschap van Drenthe is niet eenvormig, maar gevarieerd. Er zijn verschillende landschapstypen, met elk hun kenmerkende landschapselementen.

In het landschap is de archeologie prominent aanwezig (hunebedden, grafheuvels, veenlijken). Het ontleent er een grote tijdsdiepte aan en maakt verbindingen tussen heden, toekomst en het verre verleden op een haast terloops wijze mogelijk. De sporen in het landschap verwijzen naar de prehistorie, naar vroege occupatie, oorlogen en de boerencultuur (inclusief stokoude karrensporen), die op veel plaatsen doorloopt tot het heden.

Plekken, gebieden en objecten

De drie nationale parken van Drenthe (het Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa) zijn de parels van het Drentse cultuurlandschap. Het Drents-Friese Wold is één van de grootste natuurgebieden van Nederland (ruim 6000 ha). Het bestaat uit stuifzand, heide, bos en grasland. Het Dwingelderveld is het grootste natte heidegebied van West-Europa. De Drentsche Aa is samen met

Zuid-Limburg als enige 5-sterrenlandschap erkend door Stichting Natuur & Milieu (2009). Het gebied is uniek voor West-Europa: een gaaf landschap met zeer hoge natuurwaarden, waarin wordt gewoond en gewerkt. (G4) Hier ligt de historie van Drenthe en Nederland in het landschap opgeslagen als een cultuurhistorisch archief. Het eerste en enige archeologisch reservaat van het land is niet voor niets hier te vinden. Denk verder aan markenstenen, hunebedden, grafheuvels, boerderijen, esdorpen met brinken, heidegebieden, strubbenbosjes en houtwallen. Dit landschap is gevormd tijdens de ijstijden en ingevuld door de mens. 5000 jaar landbouwgeschiedenis heeft een prachtig esdorpenlandschap opgeleverd met hoge natuurwaarden. (G4)

Ander bijzonder erfgoed in Drenthe

- De rivierenlandschappen van de Hunze en de Runde (herstel beekstelstel)
- Veenkoloniën, met hun waterstructuur van kanalen, diepen, monden en wijken.
- Landschappen van de Maatschappij van Weldadigheid (Frederiksoord, Wilhelminaoord, Veenhuizen).
- De boermarken: fenomeen van gezamenlijk eigendom en beheer dat vrijwel overal in Nederland is verdwenen, behalve in Drenthe. Er worden zelfs nieuwe bewonerscollectieven op dit model geënt. (G1)
- De Hondsrug, essen, beekdalen, heidevelden (inclusief schaapskuddes met bijzondere rassen als de Schoonebeker en het Drents Heideschaap).
- Dorpsgezichten, brinkdorpen, esdorpen.
- Houtwallen, hakhoutbosjes, oude vaarwegen, poelen, vennen, heideterreintjes, (monumentale) bomen, hunebedden, grafheuvels, offervenen,
- Buitenplaatsen, molens, hunebedden, armenhuizen, Saksische boerderijen, gemalen, bruggen, stuwen, sluizen, wachtershuisjes.
- Bargerveen, Orvelte, Strubben Kniphorst bos (archeologisch reservaat), het Hunzebos bij Exloo (ijstijden archeologie en bosaanleg), Veenpark.

‘Het landschap is de basis onder al het andere erfgoed. De beeldbepalende elementen van ons cultuurlandschap zijn als geheel, maar daarmee ook individueel ons erfgoed.’ (G1)

Immaterieel erfgoed

Zelfs in het immaterieel erfgoed is de link naar het cultuurlandschap gemakkelijk gelegd. Het levert een decor voor de volksverhalen en is soms meer – een personage. Het landschap is ook een verhalenverteller: we spreken over een leesbaar landschap. Het zou goed zijn om meer bewoners te leren hoe hun landschap te lezen. En wat nodig is om de leestekens niet te verliezen. (G1)

- Het dialect
- De boerencultuur en de kunstenaars die Drenthe vroeger bezochten.
- De sporen van strijd (rond Coevorden met name).
- De verhalen van de reuzen in relatie tot de Hunebedden; de witte wieven, de mysteries van het Reestdal, Ellert en Brammert.
- Verhalen van Max Douwes, Hans Heiting, Joh. Hidding
- De geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid en andere werkkampen, strafkampen, opvoedingsoorden of utopische gemeenschappen.
- Het beroep van molenaar. Zaterdags zijn de meeste molens geopend en vaak in bedrijf.

Volksfeesten en tradities

Naoberschap, Sint Maarten, Palmvasen (Haantie op een stokkie), paasvuur, zomerfeesten (zoals in Loon), Oud en nieuw, carbid schieten, midwinterhoorn, boerhorn, bloemencorso, TT, jaarmarkten (zoals de Zuidlaarder- en Roldermarkt), Oostermoer en Zuidenveld feest, Etstoel (3e zaterdag in augustus) in Anloo, Shakespear theater, FestiValderAa (eerste weekend juli) in Schipborg, zomermarkten (bijv. Loon), perenpluk langs de Larjweg in Meppel (waar al eeuwen lang gezamenlijk peren worden geplukt en verhandeld), natuurwerkdagen, schaapscheerdersfeesten, lammetjesdag (Exloo), op de kloeten, demonstraties schapendrijven, Drentse molendag, open monumentendag, fietsvierdaagse.

Gerechten

Zuidlaarderbol, jodenkoeken, knieperies, rollechies, kraantjespot, kandijnsuiker, anijsmelk, (droge) worst, bloedworst, oliebolletjes in augustus bij de aardappelooft, Drents nagelhout (Nafgelholt), waggeljan, turfkoek, boekweitpannenkoeken, spekkedikken, bruine bonen, jenever, bier van Maallust, nieuwe streekproducten, foodwalks (tochten met bewoners om gerechten uit het veld te verzamelen en klaar te maken).

Onderbelicht erfgoed

- Het verhaal van de boeren en de boermarkes.
- Het landschap en haar onderhoudsbehoefte. (G1)
- Industrieel erfgoed en herbestemming. (G2)
- Wederopbouwvergoed

Beeld van Drenthe (in de marketing)

In grote lijnen wordt instemmend gereageerd op de manier waarop in de marketing Drenthe wordt ‘neergezet’.

Enkele kanttekeningen:

- Het landschap wordt teveel als vanzelfsprekend ervaren. Dit wordt versterkt door de verwarring tussen landschap en natuur. De identiteit van Drenthe (het erfgoed) bestaat uit de combinatie en de verwevenheid van (half) natuurlijke gebieden en het ingerichte cultuurlandschap. (G1)
- Het erfgoed zou een prominentere rol in de marketing moeten krijgen. Er wordt sterk ingezet op wonen en werken; te weinig op wat je in Drenthe kunt beleven. (G2)
- De campagne kan nog beter Drenthe-breed; dus geen eigen gemeentelijke acties (zie bijvoorbeeld de gezamenlijke folder van de drie Drentse Nationale Parken). (G3)
- Beeld klopt deels, maar het lijkt alsof traditie niet goed in het huidige marketingbeeld past. (G4)
- Het beeld klopt wel, maar kan beter en diverser gevuld worden. (G7)

Smaakmakers van het Drentse erfgoed

- Drie Drentse Nationale Parken: kwaliteit en een goed verhaal.

- Erfgoednetwerk.
- Jeneverbesgilde
- Drents Museum, Geopark, hunebedcentrum, koloniehof, gevangenismuseum.
- Daniel Lohues, Sis Hoek, Johan Withaar, Jannes Tigelaar, André Dekker, Ton Reuvekamp en Peter Kraan.

Organisaties die (volgens de geënuquëeerden) ook belangrijk zijn voor het Drents Erfgoed:

- BOKD (Brede Overleggroep Kleine Dorpen, Drenthe)
- Schaapskooien
- Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten,
- Jaarmarkten
- Veenpark en Veenloopcentrum,
- Werkgroep boerenerven,
- Stichting Oude Drentse Kerken
- Erfgoednetwerk gemeente Emmen

Websites

www.landschapsbeheerdrenthe.nl
www.drentslandschap.nl
www.geoparkdehondsrug.nl
www.geoparkdehondsrug.eu
www.drentscheaa.nl
www.libau.nl
www.np-dwingelderveld.nl
www.schaapskuddeexloo.nl
www.Np-drentsfriesewold.nl
www.maatschappijvanweldadigheid.nl
www.vechtstromen.nl
www.hunzeenaas.nl
www.molensindrenthe.nl
www.provincialemonumentendrenthe.nl
www.provincialemonumenten.nl
www.kenniscentrumherbestemmingnoord.nl
www.kijkeensomlaag.nl
www.hunebedcentrum.nl
www.hunebedden.nl
www.zuidbargo.nl/oudzuidbargo

www.zuidbargen.nl/molenzeldenrust
www.molensindrenthe.nl
www.drentsarchief.nl
www.drenthe.nl
www.pauperkolonie.nl

Inspiratie van buiten Drenthe

- De aanpak in Gelderland: de spannende geschiedenis. (G2)
- Nationaal Landschap Noordoost Twente. (G3)
- Werkwijze Nationale Parken en IVN bij natuureducatie. (G4)
- Gebiedscoöperatie/samenwerking zoals het Groene hart in Brabant. (G7)
- Cultuurhistorische Atlas Overijssel (een CD per gemeente) (G9)
- TRUST-organisaties: middels streekbeheer verbindingen leggen tussen bewoners, overheden en andere maatschappelijke organisaties ten aanzien van het erfgoed. (G1)

Successen

- DVD Dwars door Drenthe (G1 en G2)
- Het betrekken van 2500 vrijwilligers (in 175 groepen) bij het landschapsbeheer.(G1)
- Het aantal onderhouden landschapselementen.(G1)
- Het behalen van de status van Europees en Global Geopark. (G2)
- Cursus ambassadeurschap / gastheerschap met ondernemers. Betrekken ondernemers bij het verhaal van het landschap. Laat ze zien wat de waarde van het landschap en inrichting ervan is voor hun bedrijf. (G4)
- Provinciale monumentenlijst (tot 1965); herbestemming van panden; cultuurhistorie in ruimtelijke plannen. (G5)
- Herstel van het Dwingelderveld door de recente afronding van de herinrichting van de voormalige landbouwenclave Noordenveld. (G7)
- Stimuleren en ondersteunen van molenrestauraties. Veel bezoekers op de molendagen. (G8)
- Project Geopark Hondsrug uit faillissement Drents Plateau gered. (G11)

Voorbeeldorganisaties

- Stichting Drents Landschap: goede communicatie, rol in relatie tot erfgoed, actief werken aan de instandhouding en doorontwikkeling van het landschap.
- Landschapsbeheer Drenthe: uitstekende beheersorganisatie.
- Het Hunebedcentrum, Veenpark, van Goghuis, Stedelijk museum Coevorden, molens (De Wachter), Nabershof
- De Maatschappij van Weldadigheid.
- BOKD (Brede Overleggroep Kleine Dorpen): betreft bevolking bij cultureel erfgoed.

Deskundigen (genoemd door de organisaties)

- Specialisten op gebied van beheer en onderhoud van diverse landschapstypen: soorten, zoals boerenlandvogels; heidebeheer; bos- en houtwallenbeheer; onderhoud (monumentale) bomen; alsmede het begeleiden van vrijwilligersgroepen. (G1)
- Externe adviseurs, zoals Theo Spek, Wijnand van der Sanden, Godelieve van der Heide, Michiel Gerding, Enno Bregman, Harrie Huisman etc. (G2)
- Archeologen, cultuurhistorici, architecten, bouwkundigen, landschapsdeskundigen, stedenbouwers, het merendeel heeft een wetenschappelijke opleiding. (G5)
- J. Tigelaar (molendeskundige), J. Schenkel (biotoopspecialist). (G8)

Typering van de organisaties

Landschapsbeheer Drenthe

Is een beheersorganisatie van het landschap, zonder eigen bezit. De organisatie is afhankelijk van overheidsbijdragen; het is een uitvoeringsorganisatie voor een kerntaak van de overheid, om waardevolle landschappen in stand te houden – een taak die op zichzelf niet economisch rendeert. Circa 15 medewerkers begeleiden ca. 2.500 vrijwilligers, die werken aan het beheer van het landschap en bescherming van specifieke soorten. De vrijwilligers worden ondersteund met gereedschap, advies, werkplannen en veiligheid.

Stichting Geopark de Hondsrug

Bestaat sinds vier jaar, het Geopark is een onderdeel van een internationaal netwerk. Het Geopark wil het verhaal van het ontstaan van het Hondsruggebied vertellen: de ijstijden, de prehistorie, het veen, de sporen van strijd etc. Er wordt gezocht naar financiering om het boerenverhaal toe te voegen. Geopark is een netwerkorganisatie, die verbindingen legt met o.a. erfgoedorganisaties, terreinbeheerders en ondernemers. De stichting ontvangt subsidies van provincie en gemeenten. Er werken twee vaste krachten en 18 vrijwilligers. De bezoekers, deelnemers aan activiteiten zijn veelal 40 plus. De uitvoering van activiteiten wordt veel gedaan door studenten van het HBO; voorts wordt een lezingenserie van de Hondsrugacademie aangeboden.

Nationaal Park & Nationaal Landschap Drentsche Aa

(‘Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa’) (G3)

Bestaat 12 jaar en draagt een samenhangend verhaal over het Nationaal Landschap Drentsche Aa uit: ontstaansgeschiedenis, cultuurhistorie, landschap, natuurgebruik etc. Hierbij worden vele partijen betrokken, zoals via een bezoekersnetwerk en Drentsche Aa Gastheren & Gastvrouwen. Het gebied wordt door een à twee miljoen bezoekers per jaar bezocht, vooral 55+, gezinnen en jeugd (scholenprojecten). Er is draagvlak bij de bewoners, door het versterken van de identiteit van het landschap en de strategie van behoud door ontwikkeling. De organisatie is onderdeel van samenwerkingsverbanden van nationale parken en nationale landschappen en wordt met subsidies bekostigd. Jaarlijks is (veel) geld nodig voor beheer en onderhoud landschap, natuur en recreatieve voorzieningen.

IVN Drenthe (G4)

Het Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid is al meer dan 50 jaar oud. Deze landelijke organisatie bezit geen erfgoed maar gebruikt het wel voor cursussen. IVN verzorgt educatieve programma's voor andere partijen, zoals Drentse Landschap, Staatsbosbeheer en BOKD. Ook wordt de communicatie en educatie voor Nationaal Park & Nationaal Landschap Drentsche Aa verzorgd.

Via scholennetwerken worden in Drenthe jaarlijks 33.000 leerlingen bereikt. IVN is deels afhankelijk van subsidies en ontvangt een budget van drie ton van de provincie.

Steunpunt Cultureel Erfgoed Libau (G5)

Libau bestaat al 86 jaar en werd ooit in het leven geroepen om het Groningse erfgoed te bewaren en vitaal te houden. Sinds 2012 heeft Libau een deel van de taken (en mensen) van Drents Plateau overgenomen en is de organisatie ook sterk met het Drents erfgoed verbonden. Het doel van Libau is om de ontstaans- en bewonersgeschiedenis van het Drentse landschap zichtbaar te houden/maken en uit te dragen. Libau omvat het Steunpunt Cultureel Erfgoed Drenthe. Libau houdt zich ook bezig met de ruimtelijke kwaliteit. Erfgoed wordt als basislaag ingebracht voor nieuwe planvorming. Voor het publiek bestaat er het Erfgoed & Groenloket Drenthe. Een deel van de taken, zoals het Steunpunt Cultureel Erfgoed +, wordt uitgevoerd dankzij provinciale of rijksbijdragen. De hele organisatie heeft een formatie van 20 fte (archeologen, cultuurhistorici, architecten, bouwkundigen, landschapsdeskundigen, stedenbouwers).

Stichting Schaapskudde Exloo (G6)

De schapen van deze kudde waren vroeger eigendom van diverse boeren uit het dorp. Vanwege de hoge exploitatielasten dreigde de kudde in 1960 te verdwijnen, waarop hij door de gemeente werd aangekocht. De kudde telt nu 200 schapen van het ras het Drentse heideschaap. Tijdens de lammertijd verdubbelt dit aantal. De schaapskudde is gehuisvest in de schaapskooi midden in het dorp Exloo. Dit betekent dat de scheper (herder) met z'n kudde altijd dwars door het dorp gaat. De stichting is afhankelijk van subsidies en heeft een herder (1 fte) in dienst, ondersteund door vrijwilligers.

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (inclusief nationale parken Dwingelderveld en Drents-Friese Wold, alsmede het Holtingerveld) (G7)

De stuurgroep is eind 2012 door de provincie ingesteld, als bestuursorgaan voor twee nationale parken (Dwingelderveld en Drents-Friese Wold), alsmede het Holtingerveld. De stuurgroep

Zeegse

heeft onder meer de opdracht om bij te dragen aan het behoud en het voor het voetlicht brengen van zowel natuur als cultuurhistorie in deze landschappen. De vergaderingen van de stuurgroep worden voorbereid door de projectgroep. De projectgroep krijgt op haar beurt weer input van de werkgroepen Recreatie, Communicatie & Educatie en Holtingerveld.

Molenstichting Drenthe (G8)

De Drentse molens (ongeveer 35 rijksmonumenten) hebben veel verschillende eigenaren, voornamelijk gemeentes en stichtingen. De Molenstichting Drenthe (anno 1974) bezit er zelf twee. Het doel van de stichting is het molenbehoud. Daarbij gaat het om restauratie en onderhoud (zonder subsidies onmogelijk), het opleiden van vrijwillige molenaars en het streven naar een goede molenbiotoop (windvang). Er is een mobiele expositie en een eigen website. Jaarlijks trekken de Drentse molens samen 25.000 bezoekers. Het is een vrijwilligersorganisatie.

Waterschap Vechtstromen (G9)

Als waterbeheerder van oude kunstwerken in waterlopen, voelt het waterschap zich verbonden met Drents erfgoed voor zover dat watergebonden is (oppervlaktewater en ondiep grondwater).

Waterschap Hunze en Aa's (G10)

Op de waterkaart (website) is te zien hoe met het watererfgoed wordt omgegaan.

Recreatieschap Drenthe (G11)

Het Recreatieschap probeert Drents erfgoed onder de aandacht van recreanten en toeristen te brengen. De organisatie bestaat 30 jaar en draait op bijdragen van gemeentes. Het doel is dat meer toeristen naar Drenthe komen, zij langer blijven en meer besteden. Het recreatieschap is op provinciale schaal betrokken bij de aanleg van recreatieve en toeristische voorzieningen.

Toerisme en recreatie

Drenthe is een aantrekkelijke vakantiebestemming. (G11)
Toerisme en recreatie zijn kleinschalig, gericht op natuurbele-

ving, het landschap en erfgoed. Hierbij past: wandelen, fietsen, atb'en ('all terrain bike-en'), paardrijden, kanovaren, mountainbiken, op pad gaan met een gids, museumbezoek, boeren-camping – maar ook werkdagen in het landschap.

Recreatie en toerisme bieden vaak een verdienmodel onder de herbestemming van monumenten. Die herbestemming biedt andersom kansen voor de versterking van recreatie en toerisme en de economie. Het doel moet zijn dat recreatie bijdraagt aan het duurzaam in stand houden van ons erfgoed (panden en landschappen). (G5)

Er zijn veel kansen als de samenwerking op het gebied van promotie kan verbeteren en als de musea de ruimte en mogelijkheden krijgen om zich eigentijds te ontwikkelen met voldoende financiële middelen. Denk hierbij ook aan andere communicatiemiddelen, zoals apps en websites.

Kansen

- Speciale activiteiten en evenementen werken als een magneet op toeristen: fietsroutes, wandel- en fietsvierdaagse, de TT, kolonistendagen (Frederiksoord), monumentendagen, etc.
- Het verhaal van de vestingstad Coevorden zou nog meer uitstraling kunnen krijgen als er een extra impuls aan het terugbrengen van het centrum in oude stijl zou worden gegeven. (G2)
- De verwachting is dat het Geopark de Hondsrug meer toeristen zal trekken. (G2)
- Het potentiële werelderfgoed van de Koloniën van Weldadigheid levert een grote impuls voor (erfgoed)toerisme.

Communicatie en educatie

Communicatie en educatie – daar begint alles mee: het gaat om bewustwording van de wortels, het eigene en de kwaliteit daarvan, de bewustwording van de kwaliteit van het erfgoed en daarmee het kweken van trots op het eigene en de identiteit van de omgeving.

- Jong beginnen door projecten en excursies op de basisscholen. (G8)
- De educatie kan beter. Logische partners zijn Landschap Drenthe, vanuit het perspectief van natuur, en IVN, vanuit de ervaring met scholen. Primair doel is mensen verleiden om daadwerkelijk de handen uit de mouwen te steken en onderhoud met kennis (deskundigheid) uit te voeren. Daarnaast kan worden gewerkt aan het versterken van de toegankelijkheid van het landschap (wandellroutes e.d.) en het zichtbaar maken van de geschiedenis en de cultuurhistorische rijkdom van het landschap. (G1)
- De aanpak verschilt sterk per gemeente. Te veel versnippering en te weinig aandacht voor het erfgoed in de eigen omgeving. Weinig contact tussen scholen, musea en organisaties. Er moet een goed educatief pakket worden ontwikkeld, waarbij leerlingen ook op locatie dingen gaan bekijken of doen. We moeten meer gebruik maken van educatieve games. Aandacht voor erfgoed komt met de jaren; maar mensen moeten er wel op geattendeerd worden. (G2)
- Educatieve programma's: er is veel lesmateriaal op het web, gericht op inwoners en op de toerist die in dit gebied is. Wij werken nauw samen met de musea. De ambitie is om het product te verbeteren, de verhaallijn 'Boeren' uit te werken en meer bijzondere arrangementen te ontwikkelen (safari's met een bijzondere beleving, kinderprogramma's). (G2)
- Er is meer aandacht nodig, maar op een nadere manier: educatieve games, die bijv. via facebook worden gedeeld.
- Natuureducatie en erfgoededucatie gaan samen. Het een staat niet los van het ander. (G4)
- Educatie draagt bij aan de bewustwording van je wortels, de eigenheid van het gebied waarin woont en trots op het eigen 'land'. Die trots is een belangrijk 'wapen' in het behoud van de unieke Drentse kwaliteiten en het eigen erfgoed en zorgt ervoor dat ook onze jeugd de erfenis weer wil doorgeven. Trots op het verleden wordt daarmee de basis voor een trotse eigen toekomst. (G5)
- Erfgoededucatie begint door kinderen met de voeten in het veen (letterlijk) te laten ervaren wat Drenthe is en met je doet. (G7)

- Wij bieden een cursus gastheerschap aan ondernemers rond de Nationale Parken. Daarin wordt natuurinformatie gegeven en ook ingegaan op het ontstaan van het landschap. De bedoeling is dat ondernemers zo in staat zijn om het verhaal door te vertellen aan de gasten. Het erfgoed speelt een passieve rol. Wij willen toeristen duidelijk maken dat verleden en heden met elkaar verbonden zijn en dat beide van invloed zijn op de huidige natuur en landschapswaarden. We hebben ook als doel om recreanten het gebied te laten beleven, maar wel met respect voor de aanwezige waarden. Dat betekent dat niet alles overal kan. We proberen ook tieners te bereiken, maar daarbij staat het sportieve beleven meer centraal dan de ‘kennis’ boodschap (G7)
- Voorlichtingsmateriaal maken, met moderne media, ontsluiten via internet. (G9)
- Veel schoolexcursies en deelname aan het project ‘De Molenmuis’ voor groepen 1 en 2. Voornaamste doel is om de leerlingen bewust te maken van de waarde van ons erfgoed.
- Educatie is ook: eigentijdse lesmethoden, stages en excursies.
- Door verhalen over het leven van onze voorouders op te schrijven en te vertellen en door gebruiken, tradities, streekproducten en feesten levend te houden. Door gebouwen en gebieden die iets vertellen over het leven in Drenthe vitaal te houden en te hergebruiken met respect voor authenticiteit. En door (educatieve) producten te ontwikkelen die mensen van alle leeftijden uitnodigen om op pad te gaan, kennis te maken met ons erfgoed en het verhaal dat dit vertelt. (G5)
- Via de ‘interpretation methode’, lesprogramma’s en digitale media. (G11)

Samenwerking

Het Drents cultuurlandschap is omvattend, uitgestrekt, gelaagd en divers. Het beheer, de ontsluiting, promotie en bewustwording kan alleen door verstreckende samenwerking gestalte krijgen. Enkele voorbeelden:

- Voor de instandhouding van het landschap zijn veel partners verantwoordelijk: provincies, gemeenten, terreinbeheerders, terreineigenaren, NMFD (Natuur en Milieufederatie Drenthe), IVN (Instituut voor Natureducatie en Duurzaamheid), STAMM (adviesbureau voor de sociale sector), BOKD (Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe), samenwerkende erfgoedorganisaties, vereniging Drentse boermarken, ANV’s (agrarisch natuur- en landschapsbeheer Drenthe). (G1)
- De landbouw is een belangrijke partner, om natuurdoelen en deels ook erfgoeddoelen in het agrarisch cultuurlandschap te behalen. (G1)
- Het platform burgerkracht (landschapsbeheer Drenthe, STAMM, BOKD, NMFD) beoogt een middel te zijn voor en door bewoners om initiatieven te delen.
- Alle vormen van samenwerking. Met overheden, organisaties op het gebied van erfgoed, landschap, ruimtelijke kwaliteit en ook met de bevolking en plaatselijke organisaties. (G5)
- Voor het uitdragen van het verhaal over het Geopark: overheid, semi-overheid, andere organisaties, Hondsruggemeenten, provincie, Marketing Drenthe, lokale toeristische informatiecentra, RUG, Stenden Hogeschool, Stichting Drents Landschap, Staatsbosbeheer, Veenpark, IVN, Het Drentsche Aa gebied, Hunebedcentrum, Van Gogh huis, Andere musea etc. (G2)

Trends en ontwikkelingen

‘Dit kabinet wil een ander volk, maar zal daar dan ook in moeten investeren.’ (Landschapsbeheer Drenthe)

Erfgoed (en ruimte)

Erfgoed heeft beetje stoffig imago. Het is de hobby van bejaarde heren.

De aandacht en waardering voor erfgoed nemen toe. Behoud van het eigene en de eigen identiteit worden steeds belangrijker in een wereld van globalisatie. Dat is te merken aan bijvoorbeeld de wettelijke verplichting om cultuurhistorie

mee te wegen bij het bestemmingsplan en de totstandkoming van cultuurhistorische waardenkaarten.

Bedreigingen

- Er zijn veel ruimtelijke ontwikkelingen die de herkenbaarheid van het Drentse erfgoed te niet doen. (G5)
- Grootchalige RO-ontwikkelingen, ontwikkelingen los van de ontstaansgeschiedenis van het landschap, gebrek aan kwaliteit in ontwerp en uitvoering, initiatieven die niet bijdragen aan kwaliteiten van het Drentsche Aa-gebied. (G3)
- Vermindering van de onderhoudssubsidies. (G8)
- Het laten prevaleren van andere belangen boven die van het erfgoed. (G8)
- Welstandvrije trend, minder ambitie om gemeentelijke monumentenlijsten op te stellen, overdracht van gemeentelijke verantwoordelijkheid naar burgers. (G5)
- De financiële benutting van het erfgoed staat centraal, het erfgoed is een verdienmodel. (G5)
- Het verdwijnen van de POM-status (Professionele Organisatie van Monumentenbehoud) heeft gevolgen voor de inzet van Het Drents Landschap.

De kwaliteit van het cultuurlandschap

- Landschap als geheel is van grote waarde, en daar horen alle karakteristieke elementen bij. Gericht en deskundig beheer is cruciaal voor het voortbestaan (bijvoorbeeld houtwallen en andere structuren die geen economische waarde meer hebben). Als het landschap zijn karakteristieke identiteit verliest, is Drenthe Drenthe niet meer. (G1)
- Vanuit ecologisch perspectief scoort Drenthe slecht (onderzoek VNC, Nederland van de kaart), omdat veel van de oude verbindende structuren verdwenen zijn of ernstig aangetast. Herstel is urgent en noodzakelijk om de kwaliteit van de natuur in grotere natuurgebieden te waarborgen en uitsterven te voorkomen. (G1)
- Vanuit cultuurhistorisch perspectief is er de afgelopen decennia veel waardeverloren gegaan en worden veel landschapselementen nog ernstig bedreigd. De visuele waarde voor bewoners en toeristen is nog steeds aan-

Marketing Drenthe in de jaren zestig: gepensioneerden met een neut en een solex

trekkelijk. Er is voldoende basiskwaliteit om te willen blijven investeren. (G1)

- Bescherming/conservering is marginaal. Het ontbreekt overheden en bewoners aan gevoel van urgentie, omdat het verlies van landschapskwaliteit een sluipend proces is. Monitoring van de landschapskwaliteit wordt amper gedaan, de parameters staan ter discussie. Het landelijk samenwerkingsverband heeft een meetnet agrarisch landschap ontwikkeld, waarmee het verloop van de landschapskwaliteit langjarig kan worden gevolgd. Dit meetnet zou een onderdeel moeten worden van het Provinciale meetnet. (G1)
- Hoe wordt vanuit het erfgoedperspectief aangekeken tegen de discussie over het herintroduceren van groot wild in het Drentse landschap? (G3)
- Het landschap is op sommige plaatsen goed onderhouden, op andere zwaar aangetast door bijvoorbeeld grootschalige landbouw of woningbouw/bedrijven terreinen in het buitengebied. (G7)
- Er komt meer aandacht vanuit de samenleving voor landschap en cultuurhistorie. Mensen gaan bewuster om met hun omgeving, dus ook met de geschiedenis ervan en vinden daar ook wat van. (G7)

Participatie

- Er is een verschuiving gaande van burgerparticipatie naar een situatie waarin de burger zelf het initiatief neemt voor zijn (groene) omgeving. Om deze initiatieven te stimuleren en te ondersteunen zijn van de overheid middelen nodig om kennis/educatie mogelijk te maken: overheidsparticipatie dus. (G1)
- Het is een misvatting dat participatie in plaats kan komen van onderhoud door professionals, omdat een belangrijk deel van de werkzaamheden niet door vrijwilligers gedaan kan worden (machinaal heideplaggen bijvoorbeeld). Onderhoud door en met bewoners bespaart deels op de kosten van uitvoering door professionals, echter in de aanloopfase dient geïnvesteerd te worden. Een toename van bewustwording bij bewoners zal leiden tot meer eigen inzet, maar ook tot een vraag aan de overheid om bij te dragen in de kosten van onderhoud, waar zij dat zelf niet kunnen. (G1)

- Er is een prachtige kans om natuur en landschap met participatie weer midden in de samenleving te laten staan. Dat kan door bewoners en eigenaren het beheer en onderhoud als eigen verantwoordelijkheid te laten ervaren en deskundig uit te voeren. De Engelse Trust-gedachte is een lonkend perspectief. De bedreiging bestaat vooral uit het terugtrekken van de overheden uit zowel het door professionals laten uitvoeren van beheer en onderhoud, als het niet of onvoldoende verantwoordelijkheid voelen voor het financieren van het proces van betrekken en begeleiden van vrijwilligers/bewoners hier naartoe. (G1)
- Bij het landschapsbeheer is inzet van vrijwilligers nodig en daar hoort educatie bij. Het uitdragen van het verhaal is dus naast middel ook een doel, maar dit is niet opgenomen in de SMART doelen en prestatieafspraken met de overheid. (G1)
- Het proces om bewoners intensiever bij het landschap te betrekken zou optimaal door een samenwerkingsverband van verschillende maatschappelijke partners kunnen worden vormgegeven. Nog effectiever wordt het programma als landschap wordt toegevoegd aan een breder programma met combinaties van behoud cultureel erfgoed en participatiesamenleving. (G1)
- Voor de 'gewone' bewoner is er geen verschil tussen landschap en natuur. Beleving scoort doorgaans hoger dan de intrinsieke waarde van de natuur. Bij het verschuiven van de verantwoordelijkheid van de overheid naar bewoners ontstaat een risico dat bepaalde soorten verloren zullen gaan. (G1)
- De participatiesamenleving biedt kansen, de bedreiging is dat het proces om bewoners te betrekken niet afdoende doorwerking krijgt, en/of dat de uitvoeringsplannen door bewoners vanwege het ontbreken van uitvoeringsbudget niet mogelijk zijn, wat ten koste zal gaan van de motivatie en inzet.
- Over 10 jaar is het niet ondenkbaar dat er brede bewonerscollectieven of coöperaties zijn, die zich inzetten voor een leefomgeving, waar landschap en natuur deel van uitmaken, naast zorg, recreatie, economie etc. Overheden hebben

dan meer een faciliterende dan een sturende rol.

- Wij proberen de dorpen te activeren iets te doen met het verhaal van hun omgeving. Goede voorbeelden zijn de app route in Eext over het verhaal van Van Drielt in relatie tot het dorp en het Kunstenaarscafé in Zweeloo. (G2)

Vergrijzing en ontgroening

- Vergrijzing is een kans, mensen zijn langer vitaal en zetten zich in voor de samenleving.
- Als gevolg van krimp/leegstand is er een risico dat het landschap verpaupert; dit is te voorkomen wanneer bewoners gebiedsgericht gaan denken en samenwerken. (G1)
- Het erfgoedaanbod sluit goed aan bij datgene wat veel ouderen interesseert. Ook veel van onze vrijwilligers komen uit deze groep. (G2)
- Veel jonge enthousiaste vrijwilligers willen molenaar worden.

Economie

- De groei van de vrijetijdseconomie is een doorgaand proces waar het gebied economisch voordeel van moet zien te krijgen. (G2)
- Jaarlijks zo'n 1.100 fte aan werkgelegenheid in het Drentsche Aa gebied. (G3)
- Kringlooplandbouw biedt perspectieven.

Digitalisering en ICT

- Annodrenthe.nu moet worden doorontwikkeld en gebruiksvriendelijker worden. (G2)

Doelgroepen

Zonder gerichte communicatie en educatie laten nieuwe doelgroepen en nieuwe generaties zich niet vangen. Opvallend is dat een deel van het erfgoed heel aantrekkelijk is voor jongeren en andere dan de traditionele doelgroepen (50+), bijvoorbeeld landschapsbeheer, actief cultuurtoerisme of een opleiding tot vrijwillig molenaar. Landschapsbeheer Drenthe heeft 2.500 vrijwilligers. Voor een ander deel van de organisatie op het gebied van erfgoed is het veel moeilijker om vrijwilligers te vinden. De

uitdaging is om het erfgoed zo te presenteren dat nieuwe doelgroepen zich erin kunnen vinden – dat kan te maken hebben met een andere benadering van het erfgoed (actief, individueel, evenementen), maar ook met de wijze van communiceren: digitaal, met apps, via 'ambassadeurs', etc.

Beleid en ambitie overheid

- In toenemende mate realiseren gemeentes zich dat de kwaliteit van de leefomgeving nauw samenhangt met het welzijn en welbevinden van de bewoners. Er zijn kansen om mensen met een uitkering of arbeidshandicap op basis van vrijwilligheid een nuttige en gezonde dagbesteding te geven in landschap en natuur. De financiering hiervan is echter een serieus knelpunt in relatie tot andere bezuinigingen en taken van de gemeentes. (G1)
- Wel is er een bedreiging dat (landschappelijk) erfgoed concurrerend wordt met andere maatschappelijke doelen die bij de samenleving worden neergelegd (zorg en energie e.d.). Vanuit kennis en urgentie zal landschap en natuur dan mogelijk lager scoren. (G1)
- Hoe het erfgoed er over 10 jaar bij staat, hangt sterk af van de keuzes die nu in de transitie naar de participatiesamenleving worden gemaakt. Als de overheid zich enkel terugtrekt, dan zal dit ten koste gaan van de kwaliteit van het erfgoed. (G1)
- Wij zijn zeer gelukkig met een beleidsveld Drents erfgoed. Momenteel is het landschapsbeheer ondergebracht bij Natuur (provincie) of Groen (gemeentes), terwijl wij in feite evenveel met het sociale domein van doen hebben. Integratie of goede verbindingen van de beleidsvelden erfgoed, groen en het sociale domein is noodzakelijk. (G1)
- Ook is het van belang dat er in dit verband goed wordt samengewerkt tussen de provincie en de gemeentes. Er is behoefte aan een gezamenlijk overheidsbeleid en financiering, in de vorm van een langjarige stabiele financiering die past bij de doelstelling en opdracht. Met een stabiele financiering voor een taak is het ook eenvoudiger duurzame verbindingen en samenwerkingsverbanden met andere organisaties aan te gaan. (G1)

- Bij provinciale overheid en vooral bij gemeenten is het belang van erfgoedbehoud vaak maar matig aanwezig. (G8)

Agenda voor de toekomst

- Het meetnet agrarisch landschap zou een onderdeel moeten worden van het Provinciale meetnet, teneinde de kwaliteit van het landschap over langere periode te kunnen monitoren. (G1)
- Het zou een goede zaak zijn landschappelijke doelen en objecten wettelijk te beschermen en daarbij ook de rol en financiering van landschappelijke organisaties te verankeren. Er is behoefte aan consistent provinciaal en gemeentelijk beleid en middelen, waar het gaat om achtereenvolgens ons (groene) erfgoed, uitvoeringsbudgetten en het betrekken en faciliteren van bewoners. (G1) Ten aanzien van de financiering zouden provincie en gemeentes voor stabiele en afdoende middelen moeten zorgen, waarbij naast doelrealisatie bij de uitvoering van onderhoud ook het faciliteren van bewonersnetwerken mogelijk blijft. (G1)
- Het zou mooi zijn als de unieke en kwetsbare cultuurlandschappen de status ‘provinciaal beschermd gebied’ zouden krijgen. (G5)
- Landschapsbeheer: educatie, voorlichting en het ontsluiten van het landschap (wandelmogelijkheden, ommetjes) opnemen als prestatiedoelen. (G1)
- Beheer van erfgoed en landschap biedt werkgelegenheid voor mensen met verminderde kansen op de arbeidsmarkt. Probeer hier maximaal op in te zetten. (G1)
- De campagne van Marketing Drenthe kan nog beter Drenthe-breed; dus geen eigen gemeentelijke acties. (G3)
- Ten aanzien van recreatie en toerisme: gezamenlijke ambitie formuleren en elkaar versterken in plaats van beconcurreren.
- Er is behoefte aan een groot bewustwordings- en educatieprogramma, gecombineerd met werkdagen in de natuur; gericht op wat ons landschap nu eigenlijk is en welke zorg het nodig heeft. (G1)
- Er is een integrale provinciale en gemeentelijke landschapsvisie nodig, naast de natuurvisie (die landschap benoemt

vanuit het perspectief van natuur/ecologie en niet vanuit cultuurhistorie). Vanuit zo’n erfgoed- en landschapsvisie zou een programma met bewoners kunnen en moeten worden ontwikkeld. (G1)

- Ontwikkel (verder aan) een gebied overstijgende, gebiedsgerichte aanpak en een aanpak van onderop. Zoek naar intergemeentelijke en regionale samenwerking, waarbij een landschap of een thema centraal staat. Samenwerking tussen historische verenigingen hoort hier ook bij, om regionale thema’s te kunnen belichten.
- Overheden zullen minder moeten denken in projecten en meer in het faciliteren van een proces. (G1)
- Investeer als overheid in de aanloop naar professionalisering van bewonersgroepen t.b.v. landschapsbeheer. (G1)
- Investeer in kennisoverdracht en het nog zoeken naar de verbinding met burgers en publiek. Het inzetten van stimulerings- en beschermingsmaatregelen is een kans en andersom is het een bedreiging wanneer deze, om welke reden dan ook, verdwijnen.
- Bedreiging: bezuinigingen, bijvoorbeeld op het onderhoud van panden.

Tolhuis in Dickninge, bij de Wijk

Meta Kroon (links) en Jacqueline Smit van De Berkenhof

De Berkenhof, een innovatief woonconcept in de gemeente De Wolden

Mini-verzorgingshuizen op de menselijke maat

Maandag 17 februari 2014 bracht minister Blok een werkbezoek aan woonzorgcentrum De Berkenhof in Kerkenveld. De minister liet zich informeren over het woonzorgconcept door de initiatiefnemers en eigenaresses Meta Kroon en Jacqueline Smit, allebei afkomstig uit de reguliere verzorgingshuiszorg. In Kerkenveld kochten zij met hun echtgenoten een voormalig café, in Ansen voormalige basisschool 't Veurlaanden. Het viertal bouwde de panden om tot woonzorghuizen waar ouderen omringd door zorg, maar met behoud van de regie over het eigen leven, kunnen wonen. Daarnaast kunnen cliënten uit de omgeving hier hun dagbesteding vinden. Woonzorgcentrum de Berkenhof biedt persoonlijke aandacht, kleinschaligheid,

huiselijkheid, zorg op maat, een vast klein team van professionele medewerkers, behoud van eigen identiteit, gerichte dagbesteding en een comfortabele leefruimte in een prachtige omgeving. Voor Drenthe snijdt het mes aan drie kanten: kleinschalige voorzieningen voor ouderen in het dorp, zorg op de menselijke maat en met behoud van eigen identiteit en herbestemming van leegstaand karakteristiek vastgoed. Een schoolvoorbeeld van ondernemerschap nieuwe stijl, het koppelen van individuele en maatschappelijke belangen, met gebruik van de budgetten die vrijkomen bij deregulering – een casus waar de erfgoedsector van zou kunnen leren.

Wetergruwel

Knieperties

Boerenkoolsoep

David-eet-lekker

Kruud-Kraomer (Drentse kruidenbitter)

Tweibak

Zuidlaarder Zomerfeest

Zuidlaarder Zomerfeest

Classic cars Ruinerwold, Oldtimerdag

Schaapscheerdersfeest Exloo

11 november, Sint Maarten

CH De Wolden, paardenfeesten

Oostermoerfeest

SIVO-Odoorn